

Організація занять з ліплення

Організація занять з ліплення

Велике значення для естетичного і творчого розвитку дітей дошкільного віку має українська народна іграшка. Вона різноманітна за тематикою, матеріалами, засобами художньої виразності, в іграшці народні умільці відображують сцени праці та свят, образи фольклору, птахів, тварин, предмети хатнього вжитку. Завдяки їй у ранньому дитинстві малюк знайомиться з мистецтвом, у нього пробуджується естетичне чуття й сприймання.

Народна іграшка дуже близька дітям своєю образністю і формою. Її образ – узагальнений і реалістично-декоративний, як показали дослідження, активно сприймається навіть найменшими дітьми. Це пояснюється передусім і ритмічністю народної іграшки. Колір і ритм, пластичність форми, емоційність розпису, узагальненість і реалістична декоративність образу приваблює малюків.

Основним матеріалом для виготовлення іграшок є глина і дерево. Глиняні іграшки птахів і тварин декоративно виразні, в них чітким пластичним силуетом виділяються голова, тулуб, шия. Діти ліплять їх із задоволенням.

Ліпити іграшки можна і з пластиліну. Як показує практика, варто вчити дітей працювати і з глиною, і з пластиліном, враховуючи мету завдання і вікові особливості малюків.

Ліплення – один із видів образотворчої діяльності, у якому дошкільнята зображують предмети навколишньої дійсності, створюють елементарну скульптуру. Під технологією ліплення глиною ми розуміємо володіння дітьми інструментом, способами ліплення. Це поняття охоплює також і розвиток ока, руки, їх узгоджену роботу. Технологія формується прийомами обстеження предметів (іграшок) і технічними навичками ліплення.

Обстеження образу дає змогу дітям самотійно знаходити потрібні прийоми ліплення. Технологія ліплення, якій передують обстеження і вивчення конструктивної будови образів, що ліпитимуться, формується як система рухових умінь, побудованих на засвоєнні ряду навичок обстеження натури.

Дослідження багатьох вчених (М.С.Ващуленко, Є.В.Гур'янов, О.Ю.Прищеп, Г.М.Єременко, Г.М.Риженко та інші) підтверджують: у шестирічних дітей в школі часто виникають труднощі через недосконалість зорового та рухового аналізаторів. Головною причиною недоліків письма у них є скованість руки, невміння узгоджувати дії, що припадають на різні її частини у процесі зображення букви. Точність рухів рук, пов'язана з діяльністю дрібних м'язів, ще не до сить досконала, тому рука дитини мало пристосована до письма, малювання.

Важливими є положення, окреслені в дослідженні О.Ю.Прищепи, яка вважає, що під час формування графічних навичок письма шестирічні першокласники відчують значні труднощі в плані аналізу частин цілого, порівнянні їх із подібними елементами, у визначенні просторового розташування предмета щодо його основної частини, у малій рухливості дрібних м'язів кисті руки.

Висновки дослідження Н.Ф. Яришевої з розвитку просторових уявлень у старших дошкільників у процесі навчання малювання показали, що малювання є діяльністю, під час якої дитина вчиться орієнтуватися не тільки у просторі, але й на площині аркуша паперу. Під час навчання малювання виникає поєднання образу, слова і дії, що формує групи просторової уяви на предметній площині, розвиток яких не забезпечується іншими видами діяльності. Під час малювання діти накопичують чуттєвий досвід у порівнянні форми, протяжності, напрямків. Накопичення такого досвіду необхідне для підготовки малюків до навчання в школі.

Отже, образотворче мистецтво, і зокрема ліплення, є ефективним засобом підготовки руки дитини до письма, вивчення форми

предмета, його величини, будови, кольору, призначення. Під час ліплення передається форма в двох і трьох вимірах.

Вивчення предмета за допомогою руки і погляду з аналізом його частин, порівнянням пропорцій дає можливість дитині розчленувати складну форму предмета на прості геометричні, виділити основну частину, дотримуючись співвідношення частин зображуваного.

Разом з цим збагачується і розвивається словник дитини, комунікативні навички, зв'язне мовлення, адже малюк називає форму предмета, описує образ, уточнюючи його особливості, оцінює витвір народного майстра. Виготовлення дітьми глиняних виробів у дитячому садку і в сім'ї формує образне мислення, розвиває пам'ять, увагу, уяву та інші психічні процеси, що безпосередньо впливають на результативність оволодіння навичками письма в школі, сприяє координації руки й ока, зміцненню м'язів кисті руки, вдосконалює просторову орієнтацію на площині аркуша.

Використання технології ліплення сприяє загальному розвитку дитини і підготовці її до школи.

Правильному відтворенню зображуваного в глині має передувати орієнтувальна дослідницька діяльність дитини. Вона полягає в тому, що вихователь організовує не просте споглядання, а систематичне дотиково-зорове сприймання, спостереження і пізнання основних особливостей зображувальної природи.

Дослідження О.В.Запорожця, Є.І.Ігнат'єва підтверджують, що будь яка діяльність має орієнтувальну і виконавчу частини. До орієнтувальної частини входить навчання дітей дотиково-зорового сприйняття природи під час її обстеження до процесу ліплення. Малюків навчають способів обстеження природи (іграшки, скульптури тощо), ознайомлюють із найпростішими геометричними об'ємними фігурами (куля, циліндр, конус, трикутник, круг, квадрат) під час таких дидактичних ігор і вправ: «Знайди предмет, схожий на цю фігуру», «Знайди предмет,

схожий на кулю, куб, конус...», «Пізнай на дотик», «На що схожий цей предмет?»

Щоб добре виліпити предмет, потрібно уявити його образ. Це можна детально зробити за допомогою руки, через дотик якої дитина вивчає просторові ознаки предмета (об'єм, форму, фактуру тощо). І.М.Сєченов називав руку «щупальцем» і підкреслював важливість обмацувальних рухів рук і очей у чуттєвому пізнанні. Форму предметів руки визначають інакше, ніж очі, повніше. Ними дитина обмацує предмет з усіх боків, і в цьому визначенні велику роль відіграє зміна форми поверхні долоні, яка дає змогу відчувати кути, випуклості, поглиблення тощо. Очі навчаються об'ємного бачення за допомогою руки (І.М.Сєченов).

Отже, перш ніж ліпити натуру, діти мають вивчити її конструктивну будову і розкласти на окремі частини, визначивши форму, об'єм кожної за допомогою дотикового і зорового сприйняття.

Окрім предметів довкілля, діти із задоволенням ліплять фрукти, посуд, узагальнені народні іграшки, анімалістичну скульптуру тощо.

Натура, яка обстежується і використовується на занятті з ліплення, має бути виразною і відображати індивідуальні особливості зовнішнього вигляду тварини (форму тулуба, голови, лап, фактуру) з характерними рисами (хитра, добродушна, зла). Іграшки повинні мати естетичний вигляд і різне просторове положення постави (стояти, лежати, бігти, сидіти, підкрадатися, спати).

Ознайомлюючись із скульптурою малих форм, діти дізнаються, якими засобами скульптор передав характерні індивідуальні зовнішні риси, повадки, пози тварини.

У дитячому садку для створення виробів із глини або пластиліну використовують три способи ліплення: конструктивний, скульптурний, комбінований.

Конструктивний спосіб ліплення – предмет виготовляється з окремих частин. Діти виготовляють кожен частину виробу з окремої грудки глини, а потім скріплюють їх між собою. Виріб починають виготовляти з найбільшої частини (тварин – з тулуба), а потім переходять до виконання менших (шия, голова, ноги, хвіст тощо). Коли окремі частини для виробу заготовлені, їх об'єднують в одне ціле, порівнюючи за величиною і формою, уточнюють їх просторове розташування, щільно з'єднують і примазують одну до одної, узагальнюють форму .

Скульптурний спосіб ліплення полягає в тому, що виріб виготовляють з одної цілої грудки глини, застосовуючи такі прийоми, як витягування з метою подовження форми (шия), відтягування, прищипування, розрізання стекою, згладжування пальцями. Такий спосіб ліплення найбільш складний і вимагає від дітей чіткого уявлення про форму, пропорції, конструктивну будову зображуваного.

Комбінований спосіб ліплення (з цілого шматка і окремих частин) поєднує в собі прийоми скульптурного способу, яким виконують основні частини предмета, з приєднанням окремо виліплених частин. Наприклад, тулуб і лапи тварини ліплять із цілого шматка глини, а інші частини – окремо і потім приєднують до основної . Крім того, застосовують прийоми прищипування, відтягування. Прийом рельєфного ліплення використовують для створення шерсті тварин, пір'я птахів, луски риб, крил птахів. Наприклад, накладають невеликі шматочки глини на основну форму, а пальцями і стекою надають їм потрібної форми.

Основні технічні прийоми ліплення пов'язані з роботою руки, зокрема пальців і долоні. Залежно від форми предмета, дії рук під час ліплення бувають різними. Тому дуже важливо навчити дітей основних технічних прийомів роботи з глиною, пластиліном. Під час ліплення використовуються такі технічні прийоми, як розкочування валикоподібної форми для виготовлення подовжених, круглих, циліндричних предметів, скріплювання валикоподібної форми у вигляді кільця; скочування Кулеподібної

форми для виготовлення кулястих предметів; розплющування кулеподібної форми; зліплювання розплющеної форми; загинання країв розплющеної форми; вдавлювання кулеподібної форми; вдавлювання валикоподібної форми; загострення і заокруглення валикоподібної форми; відтягування глини з основного шматка; приліплювання одного шматка до іншого; відтягування деталей; примазування частин одна до одної, защипування країв форми або оздоблення її защипуванням (батон, пиріжок).

Розкочування здійснюють поздовжніми рухами рук у протилежному напрямку: права – вперед, ліва – назад і навпаки. Скочування – це колові одночасні рухи рук: права – вправо за годинниковою стрілкою, ліва – вліво, проти годинникової стрілки. Пальці обох рук напівзігнуті у формі чашечки.

Під час здавлювання і розплющування руки рухаються назустріч одна одній з одночасним натиском на матеріал. Для здавлювання глини треба натиснути на неї менше, для розплющування – сильніше. Щоб одержати більш точну форму, можна вдатися до здавлювання або розплющування глини чи пластиліну об поверхню дошки. Прийом прищипування близький до відтягування. Трьома пальцями правої руки здавлюють. Трьома пальцями правої руки здавлюють глину, щоб отримати дзьоб пташки або мордочку лисички. Під час відтягування шматок глини тримають у лівій руці, а правою – відтягують частинку. Витягування виконується рухами обох рук (одночасно) у протилежні сторони з метою одержання подовженої форми.

Щоб примазати один шматок глини до іншого, спочатку треба притиснути їх і вирівняти місце з'єднання пальцем. Згладжування всієї поверхні виробу роблять пальцями, долонею, змочуючи пальці мокрою гумкою.

З'єднують частини таким чином: на одному шматку глини роблять ямку, на другому – прищипують, щоб вийшов, наприклад, дзьобик пташки, який вставляють у ямку, потім шматки глини з'єднують і пальцем вирівнюють місце з'єднання.

Діти із задоволенням ліплять посуд (миски, блюдця, тарілочки, горщики, чашки) і використовують такі вироби в іграх. Можна виготовити деякі ліпні вироби такими способами: стрічковим, вибиранням основної маси стекою-лопаткою зі шматка глини; ліпленням кільцями. Наприклад, щоб зліпити чашку стрічковим способом, треба попередньо з'ясувати з дітьми форму, пропорції виробу, визначивши послідовність роботи. Дно ліплять прийомом сплющування. Правильність форми глиняного круга уточнюють і вирівнюють стекою і пальцями. Потім виготовляють стінки чашки, які ліплять прийомом розплескування з валика, довжина якого дорівнює довжині кола дна. Підготовлений валик кладуть на дошку і розплескують рукою до потрібної ширини, яка і становитиме висоту чашки. Стрічкоподібну форму приєднують до країв дна, замазуючи з внутрішнього і зовнішнього боків. Завершується ліплення чашки виготовленням ручки і згладжуванням пальцем поверхні.

Ліплять посуд і вибиранням глини стекою. Стекою-лопаткою роблять у заготовці поглиблення і вибирають основну масу глини. Потім згладжують внутрішній бік виробу стекою-петлею. Завершують ліплення прикріпленням ручки, обробкою зовнішніх стінок та оздобленням посуду. Вибирати глину слід обережно, щоб не поламати, тонкі стінки посуду.

Викликає жвавий інтерес у дітей і дрібна декоративна пластика народних умільців. Ознайомлення старших дошкільників із декоративною пластикою дає їм можливість ліпити декоративні посудини (вази, підставки, сувенірні тарілочки, декоративні глечики, куманці), настінні прикраси у вигляді декоративних пластинок, кашпо для квітів. Перш ніж пропонувати дітям для виготовлення декоративні пластинки з рельєфним зображенням, треба організувати виставку настінних пластинок з різним змістом зображення, провести з малюками бесіду про рельєфні узорі на глиняних пластинах як вид скульптури. Рельєф – один із неповних видів скульптури, в якому все зображення набуває об'ємної форми і частково виступає над предметною площиною (пластинкою). Різновидності рельєфу – барельєф і горельєф.

Для виготовлення глиняної пластинки потрібна дощечка, яку обтягують папером, щоб не пристала глина. Шматок глини кладуть на дошку і долонею притискають так, щоб вийшов пласт товщиною 1–1,5 см, а потім один-два рази поплескують по ньому долонею. Приплеснути глину треба ще й для того, щоб з неї вийшло повітря. Після цього стекою рівняють краї пластинки, згладжують поверхню вологою ганчіркою і наносять на глину зображення. Відповідно до малюнка заготовляють шматочки глини, надають їм потрібної форми, а потім готові форми накладають на малюнок. Краї рельєфу примазують до пластинки пальцями чи стекою. Якщо, наприклад, на пластинці зображена квітка з чотирма пелюстками, то заготовкою серединки будуть пелюстки, які притискаються до малюнка і примазуються пальцями .

Коли декоративна пластинка висохне, її знімають з дощечки і в години самостійної художньої діяльності розфарбовують.

Корисно дати дітям можливість оздоблювати узором об'ємні й площинні вироби, виліплені власними руками. Для цього вихователеві необхідно підібрати прості елементи для візерунка, які розміщуються в композиції з багаторазовим повторенням. Засвоївши варіанти елементів за величиною, кольором і композицією, діти легко ними користуються і самостійно створюють орнамент, чергуючи елементи за формою, кольором і змістом. Ліплення з декоруванням відкриває безмежні можливості дитячої декоративної творчості.

Декоративне ліплення і оздоблення сприяє естетичному, пізнавальному розвитку дітей, залучає їх до активного сприймання творів народних умільців,

Декоративне ліплення має виконуватись із глини, тому що цей пластичний матеріал можна розфарбовувати ангобом і випалювати в муфільній печі. Якщо ангоба немає, після випалювання виріб можна розфарбовувати гуашшю.

Ангоб – кольорова глина, яка використовується в технології художньої кераміки. Ангоби виготовляються з глини і води.

Глина ангобових кольорів може бути білою, червоною, жовтою, синьою, Зеленою, коричневою і чорною.

Білий ангоб виготовляється з білої часов'ярської глини, доведеної до консистенції сметани. Для одержання світліших тонів домішується крейда. Синій, зелений, коричневий, чорний кольори ангобу отримують додаванням до білого спеціальних барвників.

Червоний колір виготовляють з природної глини – червінки, а жовтий – з природної жовтої глини.

На підв'ялену глиняну поверхню виробу ангоб наносять пензлем шляхом примакування. Роблять це кілька разів доти, доки ангоб покриє всю шершаву поверхню виробу. Перед нанесенням ангобу виріб потрібно підв'ялити. Підвищена вологість призводить до розкисання виробів. Нанесення ангобу на сухі та напівсухі поверхні стінок може спричинити відскакування його під час сушіння та випалювання.

Надміру розбавлений водою ангоб лягає затонким шаром і не дає бажаного кольору, а дуже густий нерівномірно покриває поверхню.

Гуашшю розфарбовують вироби, що висохли, ангобом – підв'ялені. Спочатку розфарбовують верхню частину виробу, а потім – нижню. Коли просохне перший шар фарби, наносять наступний.

Малюків другої молодшої групи ознайомлюють із властивостями глини і закріплюють навички, набуті в першій молодшій групі. Навчають таких прийомів ліплення, як скочування грудки глини прямими рухами рук, розкочування шматка глини колоподібними рухами рук, поділу грудки глини на дві частини, відривання від великого шматка маленького, з'єднування частин виробу способом притискування, уточнюють поняття «круглий». Ліплення в цій групі носить простий конструктивний характер – діти ліплять предмети, образи із окремих шматків глини, з'єднуючи їх між собою. Іграшки тварин і птахів підбираються за їх характерними особливостями, основні їх частини (тулуб, голова) мають форму

куль різного розміру. Отже, діти «складають» виріб із різних за величиною куль та овалів.

У середній групі малюки отримують знання про форму, будову предмета з опорою на геометричну основу, про деякі пропорції частин зображуваного і передання їх у ліпленні. Особлива увага звертається на те, як діти користуються прийомами ліплення: сплющенням, вдавлюванням, загинанням країв, згладжуванням, відтягуванням невеликих деталей, розплющуванням тощо.

Малюки користуються конструктивним способом ліплення і зображують тварин (рибу, зайчика, їжачка) з цілого шматка глини.